

Het is niet mijn bedoeling in dit blad een discussie te ontketen over de kwaliteiten van het I.T.S. Dit is ook niet relevant, omdat Bovenkerk zo gemakkelijk overstapt van dit éne instituut naar het gehele 'commerciële sociaal-wetenschappelijke onderzoekswezen'.

Ook daar wil ik enkele vragen stellen:

- zijn er wellicht ook verschillen tussen markt- en opinie onderzoeksbureaus en instellingen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek?
- zijn er wellicht ook overeenkomsten tussen 'commercieel' sociaal-wetenschappelijk onderzoek en zgn. derde geldstroom onderzoek aan de universiteiten?
- zou een verklaring van eventuele gebreken in de werkwijze wellicht gevonden kunnen worden in de wijze van probleemstellen bij opdrachtgevers (vnl. ministeries en andere overheidsorganen)?
- zou wellicht een verklaring voor weinig diepgang gezocht kunnen worden in een gebrek aan tijd, gegund door de opdrachtgever, gepaard met een geringe kans continu aan hetzelfde onderwerp te werken?
- zou het niet nuttig zijn eens een overzicht te raadplegen welke onderzoeksinstellingen op sociaal-wetenschappelijk terrein er in Nederland zijn? Er is nogal een variëteit, ook buiten de universiteiten.

Niemand zal juist Bovenkerk willen verwijten zich op te sluiten in de ivoren toren van de wetenschap; hij daalt regelmatig af voor participerende observatie in binnen-, buiten- en rafelkanten van de maatschappij. Niettemin zou ik hem willen aanraden, ook eens af te dalen uit de ivoren toren van de universitaire-onderzoeker-met-vaste-aanstelling, en een participerende observatie te beginnen in de wereld van het opdracht-onderzoek. Bovenkerk kan moeilijk in één beschouwing onderzoekers verwijten dat zij hun onderzoeksveld niet kennen, en vervolgens conclusies trekken over een wereld die hij kennelijk zelf niet kent.

Antwoord

F. Bovenkerk

1. Voor onpractische lieden in de ivoren toren van de Universiteiten is het beslist belangwekkend om kennis te nemen van de extra-wetenschappelijke moeilijkheden, waardoor vakgenoten in het commerciële onderzoekswezen worden geplaagd. Mevrouw Dijkhuis van het onderzoeksinstituut FOSS gaat klaarblijkelijk nogal gebukt onder de eisen, die opdrachtgevers stellen; in het antwoord van Geerts van het I.T.S. vind ik vooral boeiend om te vernemen

hoe gemakkelijk men als onderzoeker tot speelbal kan worden van partijen, die tegengestelde wensen koesteren.

2. Evenwel: hoe interessant deze overwegingen allemaal mogen zijn, daar ging mijn betoog eigenlijk niet over. Ik heb in de eerste plaats trachten duidelijk te maken hoe in het besproken onderzoek ten onreche naar het vertrouwde instrument van de enquête is gegrepen bij een onderwerp en een probleemstelling, waar een dergelijke onderzoekstechniek niet is geïndiceerd. Hoe na hem de stethoscoop ook aan het hart ligt, een arts doet er bij een gecompliceerde beenbreuk goed aan de zaak op een andere wijze te onderzoeken. Een socioloog zou een lastig te begrijpen groep, zeker waar sprake is van een hooglopend conflict, eveneens beter op andere wijze kunnen onderzoeken dan met een oppervlakkige vragenlijst; tenminste als men prijs stelt op resultaten, die corresponderen met de werkelijkheid.
3. Geerts verweert zich door erop te wijzen dat hij maar liefst vier onderzoekstechnieken heeft toegepast en suggereert dat deze combinatie garant staat voor valide uitkomsten. Dit kan hij toch bezwaarlijk serieus nemen. Het overgrote deel van het onderzoek is gebaseerd op gegevens van gestructureerde of half-gestructureerde vragenlijsten, die door anderen zijn 'afgenomen'. Dat er ook 'desk-research' is toegepast staat erg indrukwekkend, maar betekent dat werkelijk meer dan het raadplegen van rapporten en nota's van en vooral *over* woonwagenbewoners? En van die drie dagen participerende observatie heb ik juist trachten aan te geven, dat daar *wél* relevante resultaten uit dreigden te komen.
4. Een element dat ik inderdaad in mijn bespreking over het hoofd heb gezien, betreft het 'conflict-oplossend karakter' van het bewuste onderzoek. Het ontgaat mij echter hoe men op basis van (wat ik althans beschouw als:) hoogst aanvechtbare onderzoeksresultaten, tot een bevredigende oplossing kan komen. Het resultaat is er dan ook naar. Tenminste: als ik het wel begrijp dan is de belangrijkste praktische consequentie van het onderzoek, dat er op het woonwagenkamp een andragoog wordt gestationeerd.
5. Tenslotte een meer positief gestemde overweging. De verdedigers van de enquête-routine merken vaak op dat participerende observatie als techniek van onderzoek, tot hun spijt, in dit éne geval niet toepasbaar was, omdat het te veel tijd zou vergen. Dat gebeurt ook nu weer, maar ik meen dat dit op een misverstand berust. Een aantal jaren terug is er aan de Universiteit van Amsterdam geëxperimenteerd met een onderzoeksmethode, die snelheid garandeert en die nu juist bij uitstek geschikt is om ingewikkelde conflicten

van het onderhavige type te analyseren. Cachet en Valkenburgh hebben hun ervaringen van dit *diagnostisch crisisonderzoek* neergelegd in een boekje met dezelfde titel (Samsom, Alphen a/d Rijn, 1973). Ze beschrijven het als een werkwijze, waarbij de onderzoekers zich bij het formuleren van hun hypothesen laten inspireren door 'in het veld' al observerend en voorzichtig vragend opgedane kennis. Tegen het einde van hun onderzoek, dat doorgaans niet meer dan enkele weken in beslag neemt, worden de veronderstellingen steeds verfijnder en de mate van zekerheid dat er bepaalde verbanden bestaan neemt toe. Het blijkt wel degelijk tot de mogelijkheden te behoren om binnen korte tijd op levensechte en authentieke wijze over heel ingewikkelde zaken te rapporteren. Het bestuderen waard! Misschien is het een aardige gedachte om het diagnostisch crisisonderzoek of iets wat daar op lijkt, in het repertoire van het commerciële onderzoeksinstituut op te nemen. Misschien laat de opdrachtgever zich een keertje overhalen?